

Olimpiada Wiedzy o Górnym Śląsku
Edycja XI

LITERATURA TEMAT NR 3
ZASŁUŻENI DLA ŚLĄSKA
– SYLWETKI HELENY SYNOWIEC
I MARKA SZOŁTYSKA

NATALIA KWAŚNIK KLASA 3C2
II LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE Z ODDZIAŁAMI DWUJĘZYCZNYMI
IM. MARII KONOPNICKIEJ
W KATOWICACH

Spis treści

1.	Wstęp	2
1.1	Słowo wstępne	2
1.2	Założone cele pracy.....	2
1.3	Metody badawcze.....	3
2.	Położenie i historia Śląska oraz dialektu śląskiego	4
2.1	Pochodzenie nazwy „Śląsk”.....	4
2.2	Granice Śląska.....	4
2.3	Przynależność państwowa.....	6
2.4	Dialekt śląski – podział i zróżnicowanie.....	7
3.	Zasłużeni dla śląskiej mowy – sylwetka Heleny Synowiec	9
3.1	Prezentacja sylwetki Heleny Synowiec	9
3.2	Najważniejsze dokonania.....	10
3.3	Wkład w propagowanie i nobilitację dialektu śląskiego	10
4.	Zasłużeni dla śląskiej mowy – sylwetka Marka Szoltyska.....	12
4.1	Prezentacja sylwetki Marka Szoltyska	12
4.2	Najważniejsze dokonania.....	13
4.3	Wkład w propagowanie i nobilitację dialektu oraz kultury śląskiej	13
5.	Dialekt śląski współcześnie	16
6.	Dialekt śląski wśród młodzieży	18
7.	Podsumowanie	25
8.	Bibliografia	26
8.1	Spis literatury.....	26
8.2	Spis publikacji internetowych	27
9.	Załączniki.....	29
9.1	Spis załączników	29
9.2	Spis fotografii	30
9.3	Spis rycin	30
9.4	Spis wykresów	30

1. Wstęp

1.1 Słowo wstępne

Zjawisko globalizacji, migracje ze wsi do miasta, dynamiczne zmiany zachodzące w świecie, rozwój mass mediów i Internetu (łatwy dostęp do informacji z całego świata z prawie każdego miejsca na Ziemi), wszystkie te zjawiska spowodowały, że dialekty, regionalne zwyczaje i tradycje tracą na znaczeniu. Możemy zauważyć, że z roku na rok maleje krąg ludzi, którzy posługują się językiem regionalnym i pielęgnują regionalne tradycje.

Większość mieszkańców naszego regionu ma duże poczucie śląskiej tożsamości i rozumie jak duże znaczenie ma świadomość własnych korzeni. Śląsk, podobnie jak Kaszuby i Podhale, to bardzo wyrazisty region, ale i w naszym regionie zachodzą takie same zmiany i procesy globalizacji, jak na całym świecie. Ogromne znaczenie ma tu duży odsetek ludności napływowej z innych regionów, szukającej na Śląsku pracy, przez co żywotność regionalnych tradycji i języka osłabła. Z tego powodu, współcześnie istotne jest podejmowanie wysiłku, zmierzającego do tego, by podtrzymać odrębność regionalną, by nobilitować dialekt, uświadamiać współczesnym pokoleniom, że kultywowanie tradycji regionalnych, poznawanie jego kultury i języka, wzbogaca nas.

1.2 Założone cele pracy

Celem mojej pracy jest przedstawienie, że kultura i język śląski są nadal żywe, promowane przez wiele osób oraz pokazanie, że jest to ważny temat, który powinien być częściej podejmowany wśród mieszkańców Śląska. W mojej pracy przedstawię dwie osobistości, które moim zdaniem w pełni zasługują na miano ambasadorów śląskości i mają ogromne zasługi dla popularyzowania i podtrzymywania języka i kultury regionalnej – panią profesor Helenę Synowiec oraz pana Marka Szołtyska. Bohaterowie mojej pracy realizują ten sam cel, lecz w odmienny sposób. Działania profesor Synowiec mają charakter naukowy, skupiają się na dydaktyce szkolnej i uniwersyteckiej, natomiast działania pana Szołtyska mają bardziej popularny charakter i adresowane są do masowego odbiorcy.

1.3 Metody badawcze

W celu napisania pracy zgromadziłam i wyselekcjonowałam potrzebną mi literaturę popularnonaukową i naukową dotyczącą wybranego przeze mnie tematu. Przeprowadziłam również wywiady oraz ankietę (przeprowadzona została w formie papierowej, na 276 osobach, w wieku od 13 do 18 lat, z podstawowym wykształceniem), które wykorzystałam jako narzędzia badawcze, służące zgłębieniu tematyki mojej pracy. W oparciu o uzyskane wyniki badań, sporządziłam wykresy, które zwizualizowały odpowiedzi ankietowanych i pomogły sformułować wynikające z nich wnioski. W pracy wykorzystałam mapy oraz ilustracje, które pozyskałam z wyselekcjonowanych przeze mnie książek, opracowań i innych źródeł.

2. Położenie i historia Śląska oraz dialektu śląskiego

2.1 Pochodzenie nazwy „Śląsk”

Pochodzenie nazwy „Śląsk” jest niejednoznaczne. Podaje się, że wywodzi się ona od nazwy rzeki i góry Ślęża. Do tej interpretacji nawiązał Jerzy Samuel Bandtkie (polski filolog), który twierdził, że od rzeki „Ślęża” powstała nazwa plemienia „Ślężanie”¹. Inne wyjaśnienie podał Stanisław Rospond, jego zdaniem nazwa Śląsk wywodzi się od „[...] polskiego źródłosłowu powtarzającego się w wyrazach: ślęgnąć = moknąć, ślęgnina = wilgoć, ślągwa = słoła.”². Natomiast zdaniem śląskiego badacza Ignaza Imsiega nazwa regionu śląskiego ma związek z nazwą plemienia Silingów. W XXI wieku przeważają interpretacje, że nazwa wywodzi się od rzeki/góry Ślęży lub od słowiańskiego słowa ślęg/śląg.

2.2 Granice Śląska

Śląsk leży w dorzeczu górnej i środkowej Odry. Granice geopolityczne tego regionu to: działy wodne między Odrą i Wisłą (wschodnie), Odrą i Wartą (wschodnie, północne i północno-zachodnie), Nysą Łużycką i Sprewą, Odrą i Łabą (zachodnie), Odrą i Dunajem (południowo-zachodnie i południowe). Na południu oparciem Śląska są Sudety.

¹ Plemię słowiańskie, które zamieszkiwało środkową część Dolnego Śląska.

² Hierowski Z., Rospond S., *Język i piśmiennictwo na Śląsku*, Katowice-Wrocław 1948 s.38.

Ryc. 1. Mapa najstarszych granic śląskich (źródło: Bąk S., *Mowa polska na Śląsku*, Wrocław 1974 s.9).

W XV w. w źródłach historycznych pojawił się podział Śląska na Górny i Dolny³, które stosuje się do teraz. Na przestrzeni lat granice zmieniały się ze względu na np. zmiany zwierzchnictwa nad terenami śląskimi. Współczesny podział obszaru prezentuje poniższa mapa.

Ryc. 2. Mapa współczesnych granic Dolnego i Górnego Śląska (źródło: <http://silesiaimperator.blogspot.com/2009/06/gdzie-lezy-slask.html> (dostęp:06.2010)).

³ Panic I., *Jak my ongiś godali. Język mieszkańców Górnego Śląska od średniowiecza do połowy XIX wieku*, Cieszyn-Kraków 2015 s.29.

2.3 Przynależność państwowa

Wraz z biegiem lat, przynależność państwowa Śląska zmieniała się. Między I a V wiekiem n.e. jego ziemie zamieszkiwali Słowianie, później należał do Państwa Wielkomorawskiego. Po upadku Wielkich Moraw, Śląsk zagarnęły Czechy. Około 990 roku Mieszkowi I udało się odbić ten region i przyłączyć do Polski. Paręset lat później po rozbiciu dzielnicowym Śląsk przyłączył się do korony czeskiej. Po 1526 roku zwierzchnictwo nad nim przejęła Austria. W 1740 roku z powodu wojen śląskich, Śląsk został zajęty przez Prusy, zostawiając Austrii jedynie jego małą część. Po I wojnie światowej, gdy odbyły się powstania śląskie i plebiscyt, znaczna część Górnego Śląska wróciła w granice polskie. Natomiast podczas II wojny światowej, kiedy Polska przestała istnieć, region śląski trafił pod okupację niemiecką. Po zakończeniu wojny (1945r.), prawie całe zajęte przez Niemców ziemie śląskie wróciły do Polski. W tym samym roku powstał konflikt graniczny między Czechosłowacją, a Polską. Pod naciskiem Związku Radzieckiego wrócono do granicy sprzed 1938 roku. Od tej pory Śląsk staje się piękniejszy i dba o swoje korzenie. Wielokrotne zmiany zwierzchnictwa politycznego nad ziemiami śląskimi, odcisnęły się na jego bogactwie kulturowym i wzbogaciły jego historię. Mieszkańcy regionu zyskali nowe tradycje i wyjątkowy dialekt śląski. Dzięki temu region śląski stał się unikatowy, jedyny w swoim rodzaju. Poniżej zamieściłam mapę, która obrazuje zmieniające się granice Śląska na przestrzeni tych wydarzeń.

Ryc. 3. Mapa historyczno-polityczna Śląska (źródło: Zaręba A., *Szkice z dialektologii śląskiej*, Katowice 1988 s.193).

2.4 Dialekt śląski – podział i zróżnicowanie

Dialekt śląski to zbiór gwar, którymi posługują się rdzenni mieszkańcy Górnego Śląska oraz reliktowo, część mieszkańców Dolnego Śląska. Dzieli się na trzy zespoły gwarowe: południowy, środkowy oraz północny (ryc.4). Obszary te różnią się od siebie głównie słownictwem oraz wymową. Na kształtowanie dialektu miały wpływ różne zapożyczenia z języków takich jak: polski, czeski, niemiecki i słowacki. Trudności w porozumiewaniu się osoby mówiącej dialektem z osobą, która go nie zna, wynikają nie z wymowy, czy też intonacji, tylko z nieznamości znaczeń wyrazów gwarowych. Nie istnieje oficjalny alfabet dialektu, chociaż były podejmowane próby skodyfikowania go i w dalszym ciągu trwają nad nim prace.

Charakterystycznymi cechami tego dialektu są przede wszystkim:

- germanizmy – duża liczba zapożyczeń z języka niemieckiego.
- mazurzenie (występujące głównie w północnym zespole gwarowym), czyli proces polegający na wymawianiu głosek zębowych (np. ‘c’) zamiast spółgłosek dźwięcznych (np. ‘cz’).
- szianie (jabłonkowanie) - miękka wymowa głosek takich jak: dź, cz, ż, sz (np. sziano [siano], cziapka [czapka]).
- specyficzne słownictwo, np. gruba [kopalnia], szmaterlok [motyl], skurzica [cynamon].
- w formach 1 osobowych, czasu przeszłego występuje cząstka –ch, np. byłech [byłem], chcielibychmy [chcielibyśmy].
- na całym obszarze są udźwięcznienia międzywyrazowe ostatniej głoski w pierwszym słowie połączeń wyrazowych, np. brad Wiktorii [brat Wiktorii], ryg lwi [ryk lwi].

3. Zasługi dla śląskiej mowy – sylwetka Heleny Synowiec

3.1 Przedstawienie sylwetki Heleny Synowiec

Profesor Helena Synowiec (fot. 1.) urodziła się w 1950 roku w Chełmie Śląskim. Językownawczyni, nauczycielka, wybitna badaczka dialektu śląskiego. Była pracownikiem wydziału filologicznego na Uniwersytecie Śląskim, kierownikiem Katedry Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej. Jest autorką wielu książek, w których porusza tematy takie jak: zróżnicowanie językowe w regionie śląskim, kształcenie językowe w szkole, czy też edukacja regionalna. W kilku monografiach stworzyła również rozdziały o języku mieszkańców Śląska. Za pracę na rzecz regionu została nagrodzona Złotym Laurem Umiejętności i Kompetencji w kategorii kultura w 2007 roku. Należy do Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN, do Polskiego Towarzystwa Naukowego i do Komisji Rozwoju i Zaburzeń Mowy Komitetu Językownawstwa PAN. Działa też społecznie w rodzinnej parafii, gdzie zajmuje się współredagowaniem pisma chrześcijańskiego „Światło”.

Fot. 1. Helena Synowiec (źródło: <https://www.researchgate.net/profile/Helena-Synowiec>).

3.2 Najważniejsze dokonania

- „Mały słownik gwary Górnego Śląska” – został recenzowany przez prof. dr hab. Alinę Kowalską oraz prof. dr. hab. Jana Miodka, jako „[...] dokonanie leksykograficzne najwyższej rangi naukowej, a zarazem o niepodważalnych walorach popularyzatorskich.”. Recenzenci stwierdzili także, że słownik „[...] jest publikacją bardzo wartościową i potrzebną. [...] przydatny zwłaszcza nauczycielom. Pozwoli im lepiej zrozumieć sytuację językową uczniów, [...], a równocześnie doceniać wartość gwary.”⁴.

- „Polszczyzna w szkole śląskiej” – przewodnik dla nauczycieli oraz ćwiczenia dla uczniów, aby pomóc w nauczaniu i opanowaniu języka polskiego przez młodzież śląską.

- „Śląskie czasopisma szkolne (1992-1939)” - dostęp do gazet i czasopism z tamtych lat jest bardzo trudny, więc to ważna pozycja ze względu na informacje w niej zawarte.

- „Sprawność językowa uczniów w śląskim środowisku gwarowym: Problemy, badania, konsekwencje dydaktyczne.” – omawia problemy w posługiwaniu się polszczyzną, z jakimi zmagają się śląscy uczniowie. Jest to ważna publikacja, ponieważ dzięki niej łatwiej zrozumieć nauczycielom, w jaki sposób uczyć i motywować do nauki języka polskiego śląską młodzież i dzieci.

3.3 Wkład w propagowanie i nobilitację dialektu śląskiego

Helena Synowiec w dużym stopniu przyczyniła się do badań nad dialektem śląskim oraz do jego popularyzacji. W swoich pracach porusza problemy kształcenia sprawności językowej młodzieży śląskiej. Pomaga zrozumieć, z jakiej przyczyny umiejętności w posługiwaniu się językiem polskim są u nich mniejsze, wskazuje typowe, wynikające z posługiwania się na co dzień gwarą błędy językowe śląskich uczniów, opisuje cechy gwarowe w ich języku. Radzi nauczycielom, w jaki sposób pomóc dzieciom w opanowaniu języka ogólnopolskiego. Natomiast dla uczniów

⁴ Cząstka-Szymon B., Ludwig J., Synowiec H., *Mały słownik gwary Górnego Śląska cz. 1*, Katowice 1999 s. IV-V.

stworzyła (jako współautor) ćwiczenia, w których uwzględniła porady i metody służące, do tego aby nauczyć się poprawnie posługiwać językiem polskim.

W innych dziełach charakteryzuje dialekt śląski, opisując jego słownictwo, frazeologię, czy też wymowę gwarową. Omawia problemy związane z innym znaczeniem w mowie śląskiej wielu słów i podaje przykłady takich sytuacji. Stworzyła również słownik gwary Górnego Śląska, w którym jest zawarte nie tylko słownictwo, ale też przykłady jego zastosowania, aby czytelnikowi wyjaśnić w jak najbardziej praktyczny sposób funkcjonowanie dialektu śląskiego.

Promuje Śląsk również na inne sposoby. Była w jury konkursów gwarowych takich jak „Śląska Ojczyzna Polszczyzna” i „Konkurs Recytacji w Mowie Śląskiej”. Prowadziła prelekcje dla uczniów i nauczycieli, w czasie których podejmowała temat gwary i kultury regionu. Zaangażowała się również w życie społeczne regionu śląskiego poprzez opracowanie monografii kilku gmin, powiatów i miast np. Katowic, powiatu bieruńsko-lędzińskiego. Dzięki jej monografii zatytułowanej: „Śląskie czasopisma szkolne (1992-1939)” można dowiedzieć się, w jaki sposób w okresie międzywojennym szkoła wspierała i inspirowała uczniów do wyrażania siebie poprzez tworzenie artykułów oraz publikacji w mowie śląskiej. Dzięki tej publikacji można lepiej zrozumieć jak żyjący wówczas ludzie czy szkoły traktowały przywiązanie do regionu oraz kultury międzywojennej na Śląsku. Zapoznanie się z tematyką tych czasopism jest ważne, aby choć w minimalnym stopniu ocalić część wspomnień. Celem jest przybliżenie nowym pokoleniom tego, w jaki sposób, w czasie dwudziestolecia międzywojennego młodzież radziła sobie w szkołach, jak dążyła do tego, by ich kultura i dialekt nie zanikły.

4. Zasługi dla śląskiej mowy – sylwetka Marka Szoltyśka

4.1 Przedstawienie sylwetki Marka Szoltyśka

Marek Szoltysek (fot. 2.) urodził się w 1963 roku w Gierałtowicach. Jest dziennikarzem, autorem wielu książek związanych z kulturą, mową, kuchnią oraz historią Śląska, jest właścicielem „Śląskiego ABC” – wydawnictwa i księgarni internetowej. Za popularyzowanie Śląska był wielokrotnie nagradzany przez Kuratorium Oświaty w Katowicach, Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Radę Oświaty Regionalnej. W 2001r. został przyjęty do „Śląskiej Łoży Liderów”⁵, a w 2004r. Kazimierz Kutz nazwał go „współczesnym Karolem Miarką”. Ukończył Katolicki Uniwersytet Lubelski. Mieszka w Rybniku, uczy wiedzy o społeczeństwie i historii w tamtejszym IV Liceum Ogólnokształcącym oraz jest redaktorem „Gazety Rybnickiej”. Ma żonę i sześcioro dzieci.

Fot. 2. Marek Szoltysek (źródło: <https://kk24.pl/o-slasku-ze-slazakiem-z-krwi-i-kosci-spotkanie-autorskie-z-markiem-szoltyskiem-w-mbp/>).

⁵ Przyznawane przez gazetę regionalną „Trybuna Śląska” (1945-2004).

4.2 Najważniejsze dokonania

- „Rybnik nasze gniazdo” – książka w ciekawy i dla każdego zrozumiały sposób przedstawia historię Rybnika, od powstania do współczesności. Jest najlepiej sprzedającą się książką w historii Rybnika – w ciągu 3 lat sprzedano aż 10 tysięcy egzemplarzy. Co parę lat powstaje nowe, zaktualizowane wydanie książki, dzięki czemu ta pozycja nigdy nie traci na aktualności.
- „Śląsk, takie miejsce na ziemi” – dzięki tej książce autor zdobył nagrodę promocyjną im. Wojciecha Korfantego⁶ w 1999 roku. Opisał w niej historię i kulturę Śląska w sposób uproszczony, aby zachęcić czytelników do dalszego zagłębiania się i poznawania tego rejonu.
- „Biblia Ślązoka” – najbardziej kontrowersyjna ze wszystkich książek Marka Szoltyska, ponieważ spotkała się z krytyką Rady Języka Polskiego przy Polskiej Akademii Nauk. Lektura to opowieści biblijne ujęte w formie gawęd.
- „Ślązoki nie gęsi” – w książce znajduje się trawestacja fragmentów wielu dzieł światowych, takich jak: „Iliada” Homera, „Romeo i Julia” Szekspira czy też „Quo Vadis” Sienkiewicza.

4.3 Wkład w propagowanie i nobilitację dialektu oraz kultury śląskiej

„Ze Śląskiem jest jak z miłością. Gdy zaczynasz się nim interesować, to cię wciąga, chcesz go bardziej poznać, zadajesz coraz więcej pytań i usiłujesz znaleźć na nie odpowiedzi”⁷. Marek Szoltyszek czuje się Ślązakiem i propaguje śląskość. Nie można zaprzeczyć, że jego książki, wywiady czy też prowadzone przez niego festyny są zawsze ciekawe merytorycznie, ale zawierają też dużo ciekawostek. Dzięki jego książkom i działaniom, wielu ludzi może dowiedzieć się czegoś więcej o historii i kulturze regionu. W swoich tekstach opisuje historię i zmieniającą się na przestrzeni lat kulturę śląską. Porównuje dzieje Śląska z dziejami Polski i Europy, pokazuje

⁶ Przyznawana przez Związek Górnośląski.

⁷ Wywiad z Markiem Szoltyskiem, materiały własne.

w jaki sposób rządy różnych krajów nad ziemiami śląskimi wpłynęły na ich granice oraz bogactwo kulturowe i językowe. Opisuje współczesne tradycje śląskie, skąd się wzięły i jak na przestrzeni lat zmieniały się sposoby ich kultywowania. Wyjaśnia również, jak mowa śląska kształtowała się na przestrzeni lat oraz z jakich języków pochodzą zapożyczenia, które również miały wpływ na dialekt. Przykładami takich książek są: „Śląsk – takie miejsce na ziemi”, „Dzieje Śląska, Polski, Europy”, „Górny Śląsk – przewodnik po regionie”.

Nie można zapomnieć, że napisał też dużo prac na temat dialektu śląskiego w chociażby „Rozmówkach śląskich”. Jak sam mówi: „Bardzo szybko się przekonałem, że pisanie o kulturze oraz jej historii, to jedna strona medalu, natomiast drugą stroną jest śląska godka.”⁸. W swoich pracach często zamieszcza na końcu mały słownik śląski do samodzielnej nauki. Ma też w swoim dorobku prace opisujące bardziej szczegółowo śląską mowę. Tłumaczy w nich teorię, czyli jak dialekt się zmieniał przez lata, jak w nim wygląda *savoir-vivre*, wyjaśnia ortografię, przysłowia oraz wulgaryzmy. Poza tym, napisał też konspekty kilkunastu lekcji języka śląskiego wraz z ćwiczeniami do nich.

Wśród jego dzieł należy, również wyróżnić te związane z kuchnią śląską, w których pokazał wyjątkowość oraz niepowtarzalność tradycyjnych śląskich potraw, ich odmienność od tych powszechnie znanych w innych regionach Polski. Podaje w nich przepisy na różne dania, opowiada o tradycjach związanych z jedzeniem, np. zwyczaj modlenia się przed obiadem. Pokazuje różnice między tradycyjną, a współczesną kuchnią. Opisuje też, jak przyrządzali posiłki i co jedli, apostołowie, św. Józef, czy też Maryja.

Natomiast kulturę śląską przedstawia wnikliwie w innych swoich pozycjach. Píše o tradycyjnych strojach śląskich, dawnym modelu rodziny, obowiązkach każdego domownika, różnicach między ich pracami, tradycjach związanych ze sferą społeczną i rodzinną oraz o tym, jak Ślązacy obchodzili święta. Opisuje również, jak wszystkie te aspekty ewoluowały wraz z upływem lat oraz jak żyją współcześni Ślązacy. O tym możemy przeczytać np. w „Ślązoczki piykne są!” lub „Rok śląski”.

Przetłumaczył wiele fragmentów literatury światowej oraz biblijnej, co spotkało się z lekką krytyką ze strony Rady Języka Polskiego. Stwierdziła ona, że przełożenie

⁸ Tamże.

tekstów biblijnych na dialekt, na tworzące go gwary - jest trywializacją Biblii. Zastosowane tam słowa, np. „frelka” – używane w odniesieniu do Maryi, są według Rady lekceważące. Autor wypowiedział się na temat tych zarzutów, twierdząc, że są one nieporozumieniem, gdyż chciał pokazać, że mowa śląska może być też używana do ważniejszych spraw – nie tylko do opowiadania żartów. Natomiast słowo „frelka” jest przejawem religijności ludowej.⁹ Napisał też książki przeznaczone głównie dla dzieci, w których są setki wierszy, opowiadań, czy też bajek po śląsku.

Oprócz tego, Marek Szołtysek popularyzuje Śląsk na inne sposoby. Prowadzi audycje radiowe („Szołtysek na Fest”) po śląsku, w lekkim, humorystycznym stylu w Radiu Fest, od poniedziałku do piątku po 21.00. W TVS¹⁰ jest prowadzącym programu „S2 Śląsk”. Pisze również felietony, które pojawiają się co tydzień w „Dzienniku Zachodnim” i katowickim „Echu Miasta”¹¹. Prowadzi liczne festyny, z czego wynika, że jest on szanowanym i cieszącym się uznaniem członkiem śląskiego społeczeństwa. Udziela licznych wywiadów, prowadzi spotkania autorskie dla dorosłych oraz dla dzieci i młodzieży w szkołach.

⁹ „Biblia Ślązoka” to nie tłumaczenie, <https://wiadomosci.onet.pl/>, (dostęp:19.05.2005).

¹⁰ TVS – Telewizja Silesia.

¹¹ „Echo miasta”, po rebrandingu zmieniło nazwę na „Nasze Miasto”.

5. Dialekt śląski współcześnie

Wielokrotne zmiany granic, przebywanie za granicami Polski, podleganie jurysdykcji sąsiednich mocarstw oraz wpływ innych kultur, powinny doprowadzić do utracenia przez Ślązaków poczucia przynależności do regionu. Stało się wręcz przeciwnie, kultura, historia, tradycje i dialekt śląski zachowały się, trwają i są nadal żywotne, lecz na przestrzeni wieków i pod wpływem wspomnianych wydarzeń nastąpiło w nich wiele zmian. Ślązacy z dumą prezentują swoje korzenie i je pielęgnują poprzez festyny (np. Festiwal „Śląskie Smaki”, który odbywa się co rok w innej części województwa, by poznać lokalne przysmaki regionalne), konkursy (np. Olimpiada Wiedzy o Górnym Śląsku, która zachęca młodzież do pogłębiania wiedzy o swoim regionie), popularyzowanie wydarzeń śląskich (np. coroczne obchodzenie dnia św. Barbary – patronki górników, a jak wiadomo górnictwo to nieodłączna część śląskiej kultury). Mieszkańcy Polski również mają pozytywne nastawienie do Śląska, ludziom smakuje kuchnia śląska, podobają się śląskie żarty czy też przyśpiewki. Cenią Ślązaków za pracowitość, przywiązanie do swojej ziemi, umiłowanie przyrody itp.

Ślązacy starają się nie tylko pielęgnować swoje poczucie przynależności do regionu, lecz również popularyzować i przekazywać dalej wspomnienia i tradycje kolejnym pokoleniom i mieszkańcom innych regionów Polski. Popularyzatorzy śląscy m.in. tłumaczą książki na śląski (np. Grzegorz Kulik¹² i jego przekład „Małego Księcia” na język śląski), organizują wiele wydarzeń regionalnych i konkursów (np. Maria Pańczyk-Pozdziej¹³, która jest inicjatorką konkursu mowy śląskiej „Po naszymu, czyli po śląsku”), prowadzą prelekcje związane z mową i kulturą śląską, mają swoje audycje w radiu i telewizji (np. cykl słuchowisk „O Śląsku po śląsku” w Radiu EXPRESS FM, które zostały przygotowane z Teatrem Kortez), piszą do gazet i na strony internetowe. Powstają również stowarzyszenia, które mają

¹² Grzegorz Kulik – ur. 19.09.1983r. w Bytomiu, popularyzator i tłumacz języka śląskiego, wyróżniony Nagrodą im. Ks. Augusta Weltza „Górnośląski Tacyt”.

¹³ Maria Pańczyk-Pozdziej – ur. 10.07.1942r. w Tarnowskich Górach, dziennikarka, polityk, popularyzatorka mowy i kultury śląskiej, odznaczona Orderem Odrodzenia Polski.

na celu podtrzymywanie wartości kulturowych Śląska i zjednoczenie Ślązaków (np. Związek Górnośląski) lub nadanie Śląskowi autonomii (np. RAŚ¹⁴).

Istnieje też, wieloletni spór dotyczący statusu językowego dialektu śląskiego. Jedni chcą, aby był klasyfikowany jako odrębny język, natomiast drudzy przekonują, że lepiej, aby był dialektem, np. profesor Jan Miodek¹⁵, który mówi: „[Ślązacy chcący kodyfikować swój język?] Chłopy, tego nie da się zrobić! Mówcie po śląsku, śpiewajcie, organizujcie konkursy gwary, ale dajcie sobie spokój z urzędowym językiem”¹⁶, czy też pisarz Wojciech Kuczok: „Jestem wielkim miłośnikiem śląskiej gwary. Każdy przejaw przywracania jej rangi, jako języka małej ojczyzny, wywołuje u mnie rozkosz. Natomiast mowa śląska w piśmie wygląda kuriozalnie. To nie jest język, na miły Bóg”¹⁷. Wiele projektów ustaw zostało złożonych do sejmu w celu nadania mowie śląskiej statusu języka regionalnego, lecz sejm wszystkie odrzucał. Należy jednocześnie zauważyć, że Międzynarodowa Organizacja Językowa zarejestrowała język śląski i nadała mu kod ISO „szl”. Natomiast w Narodowym Spisie Powszechnym można zaznaczyć narodowość śląską oraz posługiwanie się językiem śląskim. Spór jest na pewno bardzo skomplikowany oraz kontrowersyjny, dlatego w najbliższych latach raczej nie zostanie on rozwiązany.

Mimo tych wszystkich zabiegów i starań, przyszłość dialektu jest niestety zagrożona. Zjawiska takie, jak zanikanie dialektów i kultur regionalnych, są powszechne zarówno w Polsce, jak i na świecie. Coraz mniej ludzi używa dialektu śląskiego. Dialekt również nie nadąża za zmianami i nowościami słownymi, dlatego spłaszcza się on i rozwija w bardzo wolnym tempie. Świat nieustannie i dynamicznie się zmienia, więc z biegiem czasu kultura śląska będzie sukcesywnie zanikać. Zostanie w obiegu tylko w małej społeczności, np. w kręgu rodzinnym. Na ten temat wypowiedział się, chociażby, Marek Szołtysek, mówiąc: „Choć dzisiejsze czasy są tak dynamiczne, że ten proces może przyspieszyć, lecz myślę, że 70-100 lat godka będzie jeszcze funkcjonować. Oczywiście będą to enklawy.”¹⁸.

¹⁴ RAŚ – Ruch Autonomii Śląska.

¹⁵ Prof. dr hab. Jan Miodek – ur. 07.06.1946r. w Tarnowskich Górach, językoznawca, profesor nauk humanistycznych, wyróżniony wieloma odznaczeniami i nagrodami np. Medal „Zasłużony dla Polsczyzny”.

¹⁶ „Dr hab. Henryk Jaroszewicz: Niespełnione prorocтва”, <https://wachtyrz.eu/dr-hab-henryk-jaroszewicz-niespeelnione-prorocтва/> (dostęp:30.10.2018).

¹⁷ Tamże.

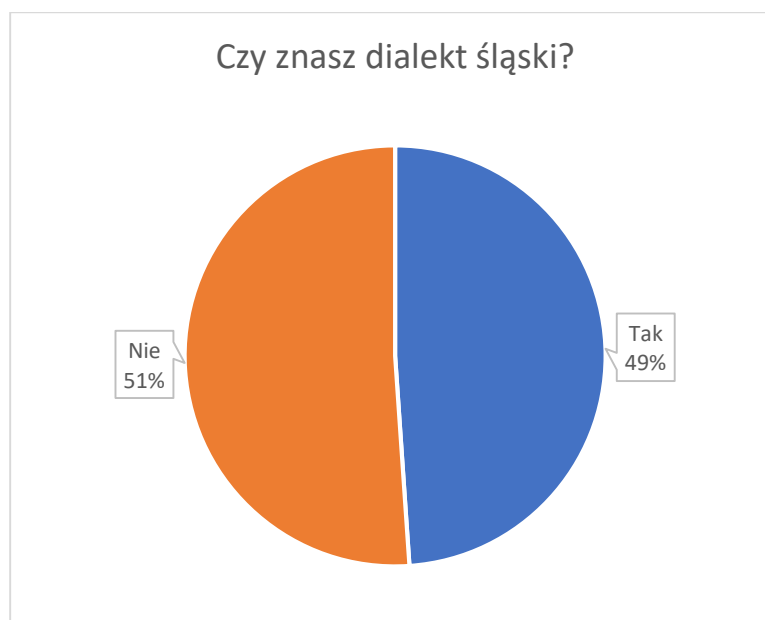
¹⁸ Wywiad z Markiem Szołtyskiem, materiały własne.

6. Dialekt śląski wśród młodzieży

Podczas rozmów i wywiadów ze starszymi pokoleniami, często pada pytanie: „Co dalej z dialektem śląskim? Co ze śląską kulturą? Jak o nie dbać, aby nie zanikły?”. Odpowiedź jest dość prosta, ponieważ przyszłość wyjątkowej kultury regionu śląskiego jest w rękach młodzieży. To ona musi chcieć ją zachować i przekazywać kolejnym pokoleniom, inaczej zostanie ona zapomniana i zaginie. Wielu ludzi sądzi, że współczesna młodzież raczej odchodzi od poznawania swojego regionu i jego języka. Dlatego postanowiłam przeprowadzić ankietę (zał. 1.), aby przekonać się, jak naprawdę przedstawia się sytuacja dialektu śląskiego i kultury śląskiej wśród młodzieży. W ankiecie wzięło udział 276 osób: 177 kobiet i 99 mężczyzn w wieku od 13 do 18 lat. Została przeprowadzona w formie papierowej, a wypełniana była samodzielnie przez respondentów.

Na pytanie „Czy znasz dialekt śląski?” odpowiedzi były dość wyrównane, ponieważ 49% odpowiedziało, że zna dialekt, natomiast 51% stanowią osoby, które go nie znają. Poniższy wykres przedstawia znajomość dialektu przez respondentów.

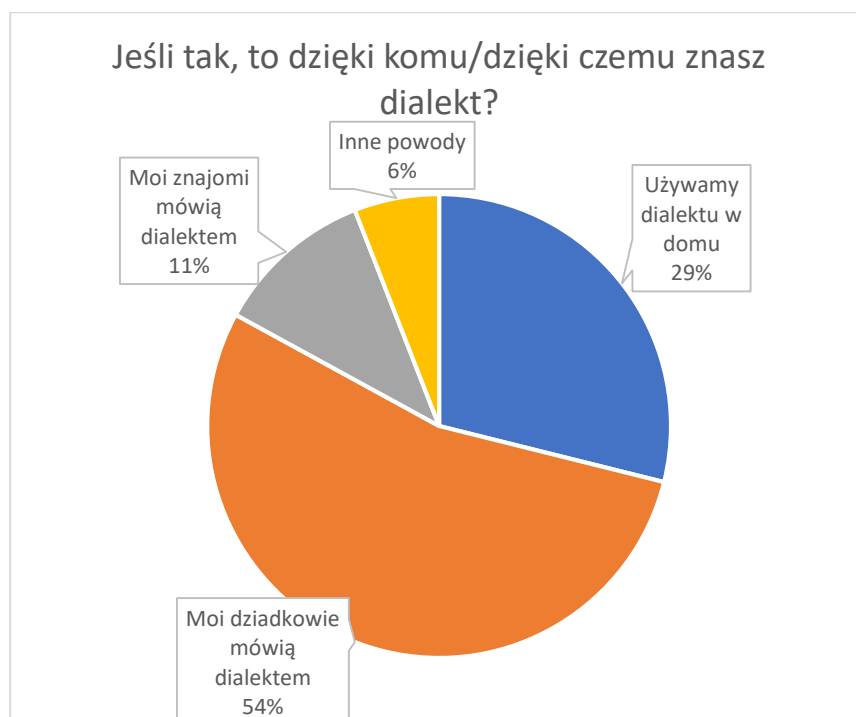
Wykres 1. Znajomość dialektu przez respondentów.

(źródło: materiały własne).

Osoby znające dialekt były poproszone o określenie, dzięki komu/dzięki czemu go znają. Zdecydowana większość wskazała, że zna go, ponieważ ich dziadkowie posługują się dialektem, około 1/3 respondentów używa go na co dzień w domu. Podawano także inne powody, a szczegółowe dane obrazuje poniższy wykres.

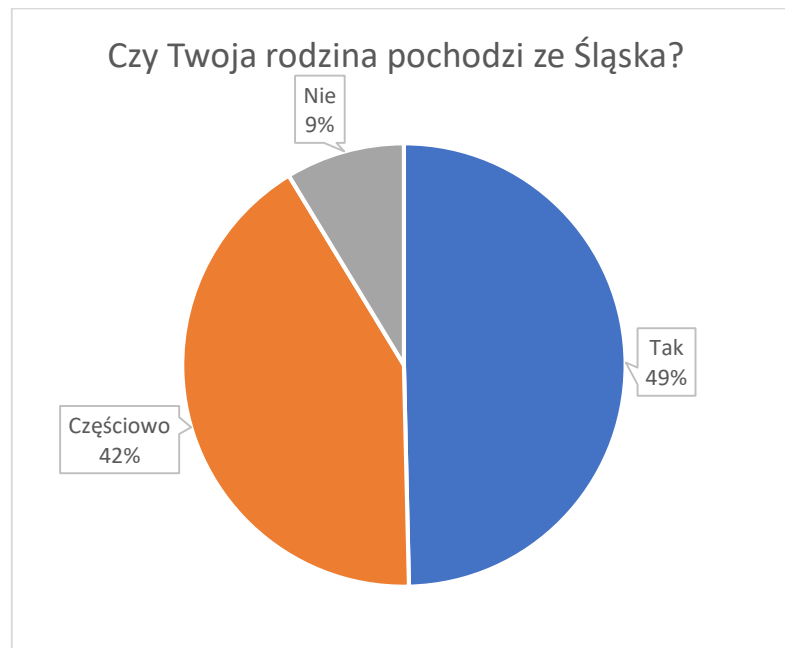
Wykres 2. Powody znajomości dialektu śląskiego.

(źródło: materiały własne).

Respondenci zostali również zapytani, czy ich rodzina pochodzi ze Śląska, co obrazuje wykres 3. Najliczniejszą grupę stanowią osoby, które odpowiedziały twierdząco, nieco mniejsza liczba osób to respondenci, których rodzina częściowo pochodzi ze Śląska i najmniej liczna grupa ankietowanych, to osoby, których najbliżsi nie pochodzą z regionu śląskiego.

Wykres 3. Pochodzenie rodziny ankietowanych.

(źródło: materiały własne).

Następne pytanie, którego odpowiedzi odzwierciedla wykres 4, brzmiało: „Czy Twoim zdaniem warto znać dzisiaj język i kulturę swojego regionu?”. Przeważająca liczba osób stwierdziła, że warto, natomiast pozostałe kilkanaście procent ankietowanych uważa, że zbędna jest im wiedza na ten temat.

Uczestnicy ankiety zostali również poproszeni o uzasadnienie swojego wyboru. Po przeczytaniu wszystkich wypowiedzi pisemnych, wyciągnęłam następujące wnioski. Ankietowani, którzy twierdzą, że ważne jest, aby znać język i kulturę swojego regionu, podawali dość podobne argumenty. Zauważali, że jest to źródło wiedzy, na podstawie którego można poznać i zrozumieć nasze korzenie. Umacnia i pogłębia przynależność do regionu. Dzięki poznawaniu kultury, języka i tradycji przeciwdziałamy ich zanikaniu oraz dowiadujemy się, w jaki sposób się wykształciły. Poszerza to nasze horyzonty, pokazuje unikatowość oraz odrębność tego regionu. Dzięki wiedzy na ten temat uczymy się na błędach, które zostały popełnione w przeszłości. Jest to również forma popularyzowania regionu Śląska, dzięki czemu może stanowić region atrakcyjny turystycznie i kulturowo oraz przyciągać inwestorów.

Ten sam zabieg zastosowałam w przypadku pozostałych 14% ankietowanych, którzy mieli odmienne zdanie. Według nich nie warto znać języka i kultury swojego regionu, gdyż świat zmierza w kierunku globalizacji. Lepiej skupić się na innych językach obcych, ponieważ śląski w niedalekiej przyszłości przestanie być używany.

Wykres 4. Czy zdaniem ankietowanych warto znać język i kulturę swojego regionu?

(źródło: materiały własne).

Wykres 5 ukazuje opinie badanej młodzieży na temat potrzeby zorganizowania lekcji dialektu śląskiego w szkołach. Większość zaznaczyła, że takie lekcje powinny się odbywać, lecz uczęszczanie na nie, miałyby być nieobowiązkowe. Około 30% ankietowanych twierdzi, że nie powinny być organizowane zajęcia z dialektu śląskiego. Natomiast na ostatnim miejscu plasuje się odpowiedź „Tak”, którą zaznaczyło 4% respondentów.

Wykres 5. Opinia badanej młodzieży na temat potrzeby zorganizowania lekcji dialektu śląskiego w szkołach.

(źródło: materiały własne).

Oprócz tego respondenci zostali poproszeni o wymienienie form popularyzowania kultury regionalnej, które są im znane. Po przeczytaniu każdej odpowiedzi, stworzyłam listę form najczęściej podawanych przez badaną grupę osób. Są to: muzyka, filmy, sztuki plastyczne, literatura, taniec, wydarzenia regionalne, sklepy, grupy i stowarzyszenia, dni tematyczne, opowieści, imprezy, reklamy, programy telewizyjne, audycje radiowe, warsztaty, festiwale i koncerty, plakaty i informacja głosowa w komunikacji miejskiej, edukacja regionalna w szkole.

Ostatnie pytanie w ankiecie brzmiało: „Czy jeżeli miałbyś możliwość, to chciałbyś się nauczyć dialektu śląskiego?”. Większość respondentów nie przejawia chęci do nauki tego dialektu, lecz ponad 40% wykazało wolę nauczania się śląskiego, gdyby zaistniała tak możliwość. Poniższy wykres obrazuje uzyskane odpowiedzi.

Wykres 6. Chęć nauki dialektu śląskiego przez ankietowanych.

(źródło: materiały własne).

Podsumowując powyższe wyniki ankiety, mogę śmiało stwierdzić, że sytuacja dialektu śląskiego i kultury śląskiej wśród młodzieży nie jest zła, mimo potocznie krążącej opinii na ten temat. Odpowiedzi na pytanie „Jakie znasz sposoby promowania kultury śląskiej?” - wskazują na to, że młodzież dość dobrze zna swój region i jest zorientowana w imprezach go promujących. Często się stykają z językiem śląskim, kulturą i historią regionu, nie tylko w rodzinie i wśród znajomych. Przykładami są nowoczesne technologie propagujące śląskość: gry komputerowe (np. Euro Truck Simulator 2 przetłumaczona przez Grzegorza Kulika), portale społecznościowe (np. na Facebook’u powstała strona „Ślōnski suchar na dzisiaj”, na której tłumaczone są na język śląski popularne memy internetowe), strony internetowe, czy też przestrzeń publiczna (np. sklep „Gryfnie” sprzedaje upominki związane ze Śląskiem).

Młodzież również przyczynia się do promowania śląskiej kultury i języka poprzez uczestniczenie w konkursach związanych z regionem, aktywność w różnych zespołach działających na rzecz kultury śląskiej (np. Zespół Folklorystyczny „Wrazidloki” w Knurowie, w którym dzieci w strojach ludowych śpiewają śląskie

pieśni), czy też przynależą do stowarzyszeń młodzieżowych, które mają na celu polepszanie życia mieszkańców Śląska oraz upiększanie i promowanie regionu śląskiego.

Przyszłość śląskiej kultury, kuchni, historii oraz dialektu, zależy od młodzieży, ponieważ to ona powinna promować i przekazywać wiedzę, którą pozyskała od starszych pokoleń. W tej chwili nie da się jednoznacznie stwierdzić, czy młode osoby zrobią wszystko, co w ich mocy, aby zachować swoje dziedzictwo kulturowe. Na pewno z perspektywy upływającego czasu będzie można dostrzec zmiany w kulturze śląskiej, w sposobie kultywowania tradycji, ale to dopiero kolejne pokolenia Ślązaków, będą mogły ocenić, jaką spuściznę pozostawi współczesna śląska młodzież.

7. Podsumowanie

Dialekt śląski i śląska kultura niewątpliwie jest potrzebna we współczesnej Polsce, aby uświadamiać ludziom, jak ogromnym bogactwem kulturowym charakteryzuje się nasz region. To właśnie „śląskość” nas wyróżnia, integruje społeczeństwo tego regionu. Dlatego uważam, że trzeba robić wszystko, by jej nie stracić. Przyszłość śląskiego bogactwa kulturowego jest w rękach młodych ludzi, którzy chcą je kontynuować. Potrzebują oni jednak starszego pokolenia, które odpowiada za przekazanie tradycji i obrzędów, pokaże piękno śląskiej ziemi i bogactwo jej kultury. Moja praca skupiała się zaledwie na dwóch osobach, które wyjątkowo zasłużyły się dla śląskiej mowy: pani profesor Helena Synowiec i pan Marek Szoltysek. Takich ludzi jest zdecydowanie więcej np. profesor Jan Miodek, profesor Dorota Simonides¹⁹, Maria Pańczyk-Pozdziej, profesor Bogusław Wyderka²⁰, profesor Joanna Rostropowicz²¹, Grzegorz Kulik.

Po napisaniu tej pracy mogę śmiało stwierdzić, że moja wiedza na temat kultury regionu wzbogaciła się. Podczas szukania i selekcionowania literatury, przeprowadzania ankiet i wywiadów, opracowywania tematu, dowiedziałam się wielu nowych, interesujących rzeczy. Miałam również szansę poznać opinie moich rówieśników o dialekcie i kulturze śląskiej, co wpłynęło na moje postrzeganie tej sprawy. Przeprowadzone badania pozwoliły mi na bardziej świadome ukształtowanie mojej tożsamości narodowej oraz opinii, o tym jak postrzegają tę tematykę osoby z mojego pokolenia. Teraz wiem jaka jest historia moich korzeni i rozumiem, że jest to bardzo ważne i interesujące zagadnienie. Powinniśmy być dumni z naszego regionu, jego dziejów, tradycji, kuchni, kultury oraz języka, ponieważ to nasza tradycja i dzięki śląskiej kulturze jesteśmy wyjątkowi.

¹⁹ Dorota Simonides – ur. 19.11.1928r. w Janowie, folklorystka, polityk, profesor nauk humanistycznych, odznaczona Orderem Odrodzenia Polski i wyróżniona wieloma nagrodami.

²⁰ Bogusław Wyderka – ur. 14.11.1951r. w Baborowie, językoznawca, filolog, specjalista w dialektologii, wyróżniony tytułem Ambasadora Polszczyzny.

²¹ Joanna Rostropowicz – ur. 1943r., filolog, nauczyciel akademicki, wyróżniona wieloma nagrodami, np. Nagrodą im. Wojciecha Korfa.

8. Bibliografia

8.1 Spis literatury

Bąk S., *Mowa polska na Śląsku*, Wrocław 1974.

Cząstka Szymon B., Synowiec H., *Polszczyzna w szkole śląskiej. Cz.1, Ćwiczenia dla uczniów*, Katowice 1996.

Cząstka Szymon B., Synowiec H., *Polszczyzna w szkole śląskiej. Cz.2, Przewodnik dla nauczycieli*, Katowice 1996.

Cząstka-Szymon B., Ludwig J., Synowiec H., *Mały słownik gwary Górnego Śląska. Cz.1*, Katowice 1999.

Hierowski Z., Rospond S., *Język i piśmiennictwo na Śląsku*, Katowice-Wrocław 1948.

Krzyżyk D., Leś W., Synowiec H., *Spotkanie z gwarą i kulturą regionu. Konkurs Recytatorski w Gwarze Śląskiej „Śląsk Ojczyzna Polszczyzna” w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Mysłowicach (1998-2007)*, Mysłowice 2007.

Panic I., *Jak my ongiś godali. Język mieszkańców Górnego Śląska od średniowiecza do połowy XIX wieku*, Cieszyn-Kraków 2015.

Rospond S., *Dzieje języka polskiego na Śląsku*, Wrocław 1948.

Synowiec H., *Sprawność językowa uczniów w śląskim środowisku gwarowym. Problemy, badania, konsekwencje dydaktyczne*, Katowice 1992.

Synowiec H., *Śląskie czasopisma szkolne (1922-1939)*, Katowice 1999.

Szołtysek M., *Dzieje Śląska, Polski i Europy*, Rybnik 2004.

Szołtysek M., *Górny Śląsk. Przewodnik po regionie*, Bielsko-Biała 2005.

Szołtysek M., *Kuchnia śląska. Jodło, historia, kultura, gwara*, Rybnik 2003.

Szołtysek M., *Rozmówki śląskie. Podręcznik do nauki śląskiej godki*, Rybnik 2008.

Szołtysek M., *Śląsk, takie miejsce na ziemi*, Rybnik 1998.

Szołtysek M., *Ślązoczki piykne są!*, Rybnik 2005.

Szołtysek M., *Żywot ślązoka poczciwego. Historia, kultura, gwara*, Rybnik 1999.

Zaręba A., *Szkice z dialektologii Śląskiej*, Katowice 1988.

8.2 Spis publikacji internetowych

„Biblia Ślązoka” to nie tłumaczenie, <https://wiadomosci.onet.pl/biblia-slazoka-to-nie-tlumaczenie/0y2gj> (dostęp:19.05.2005).

Gibas J., Kultura masowa w województwie śląski,
http://ibrbs.pl/mediawiki/index.php/Kultura_masowa_w_wojew%C3%B3dztwie_%C5%9B%C4%85skim

http://ww.curie.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=225:chorzowski-konkurs-recytacji-w-mowie-łskie&catid=1:nowiny

<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?|1=opis-dialektow&|2=dialekt-slaski>

https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%9A%C4%85sk#cite_note-85

https://pl.wikipedia.org/wiki/Bogus%C5%82aw_Wyderka

https://pl.wikipedia.org/wiki/Dorota_Simonides

https://pl.wikipedia.org/wiki/Grzegorz_Kulik

https://pl.wikipedia.org/wiki/Historia_%C5%9A%C4%85ska

https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Miodek

https://pl.wikipedia.org/wiki/Joanna_Rostropowicz

https://pl.wikipedia.org/wiki/Maria_Pa%C5%84czyk-Pozdziej

https://pl.wikipedia.org/wiki/Radio_Fest

<https://us.edu.pl/instytut/ij/osoby/helena-synowiec/>, red. Rozwadowski K.,
(dostęp:18.02.2020).

<https://wachtyrz.eu/dr-hab-henryk-jaroszewicz-niespelnione-proroctwa/>
(dostęp:30.10.2018).

https://web.archive.org/web/20120303010142/http://www.slaskie-abc.com.pl/naj_ksiazki.html

<https://wiadomosci.onet.pl/biblia-slazoka-to-nie-tlumaczenie/0y2gj>

<https://www.radioexpress.pl/audycje/o-slasku-po-slasku>

https://www.silesia.edu.pl/index.php/Synowiec_Helena

<https://www.silesiakultura.pl/r/zespoły/folklorystyczne/zespół-folklorystyczny-wrazidloki-im-czesława-jasicy>

Krzyżyk O., Finał chorzowskiego konkursu recytatorskiego w gwarze śląskiej w ChCK, <https://dziennikzachodni.pl/final-chorzowskiego-konkursu-recytatorskiego-w-gwarze-slaskiej-w-chck-zdjecia/ar/12995294> (dostęp:09.03.2018).

Musialik A., IX Konkurs Recytacji w Gwarze Śląskiej. Radość z godania, <https://gazeta.us.edu.pl/node/188771> (dostęp:05.2000).

ŚOT A., Historia Festiwalu „Śląskie Smaki”, <https://www.slaskiesmaki.pl/staticcontent/27345> (dostęp:23.10.2020).

XXI edycja konkursu recytatorskiego „Śląska Ojczyzna Polszczyzna”, <https://m-ce.pl/i,xxi-edycja-konkursu-recytatorskiego-slaska-ojczyzna-polszczyzna,200274,812955.html> (dostęp:13.05.2019).

9. Załączniki

9.1 Spis załączników

Załącznik 1. Kwestionariusz ankiety

Ankieta – dialekt śląski

Proszę o wypełnienie poniższej ankiety. Celem jej jest ustalenie poziomu znajomości dialektu śląskiego wśród młodzieży. Ankieta jest w pełni anonimowa, a jej wyniki będą służyć do napisania pracy na olimpiadę.

1. Wiek:
a) 13 b) 14 c) 15 d) 16 e) 17 f) 18
2. Płeć:
a) Kobieta b) Mężczyzna
3. Czy znasz dialekt śląski?
a) Tak b) Nie
4. Jeśli tak, to dzięki komu/dzięki czemu znasz dialekt?
a) Posługujemy się dialektem w domu
b) Moi dziadkowie mówią dialektem
c) Moi znajomi posługują się dialektem
d) Z innych powodów:
.....
.....
5. Czy twoja rodzina pochodzi ze Śląska?
a) Tak
b) Częściowo
c) Nie
6. Czy twoim zdaniem warto dzisiaj znać język i kulturę swojego regionu?
a) Tak b) Nie
Uzasadnij swoją odpowiedź:
.....
.....
7. Jakie formy popularyzowania kultury regionalnej są Ci znane?
.....
.....
.....
.....
8. Czy uważasz, że w szkole powinny być lekcje dialektu śląskiego?
a) Tak
b) Tak, ale nie obowiązkowe
c) Nie
9. Czy jeżeli miałbyś/miałabyś możliwość to chciałbyś/chciałabyś się nauczyć dialektu śląskiego?
a) Tak
b) Nie

9.2 Spis fotografii

Fotografia 1. Helena Synowiec (źródło:

<https://www.researchgate.net/profile/Helena-Synowiec>).

Fotografia 2. Marek Szoltysek (źródło: [https://kk24.pl/o-slasku-ze-slazakiem-z-](https://kk24.pl/o-slasku-ze-slazakiem-z-krwi-i-kosci-spotkanie-autorskie-z-markiem-szoltyskiem-w-mbp/)

[krwi-i-kosci-spotkanie-autorskie-z-markiem-szoltyskiem-w-mbp/](https://kk24.pl/o-slasku-ze-slazakiem-z-krwi-i-kosci-spotkanie-autorskie-z-markiem-szoltyskiem-w-mbp/)).

9.3 Spis rycin

Rycina 1. Mapa najstarszych granic śląskich (źródło: Bąk S., *Mowa polska na Śląsku*, Wrocław 1974 s.9)

Rycina 2. Mapa współczesnych granic Dolnego i Górnego Śląska (źródło: <http://silesiaimperator.blogspot.com/2009/06/gdzie-lezy-slask.html> (dostęp:06.2010)

Rycina 3. Mapa historyczno-polityczna Śląska (źródło: Zaręba A., *Szkice z dialektologii śląskiej*, Katowice 1988 s.193)

Rycina 4. Mapa dialektów śląskich (źródło: Bąk S., *Mowa polska na Śląsku*, Wrocław 1974, s.48)

9.4 Spis wykresów

Wykres 1. Znajomość dialektu przez respondentów (źródło: materiały własne).

Wykres 2. Powody poznania dialektu śląskiego (źródło: materiały własne).

Wykres 3. Pochodzenie rodziny ankietowanych (źródło: materiały własne).

Wykres 4. Czy zdaniem ankietowanych warto znać język i kulturę swojego regionu? (źródło: materiały własne).

Wykres 5. Opinia badanej młodzieży na temat potrzeby zorganizowania lekcji dialektu śląskiego w szkołach (źródło: materiały własne).

Wykres 6. Chęć nauki dialektu śląskiego przez ankietowanych (źródło: materiały własne).